

Ane Marie Kirkegaard

af Oluf Nørgaard

I "Historisk Årbog for Thy" 1960 er der en slægtshistorie for familien Nørgaard med en kort omtale, af Ane Marie Kirkegaard, og det meddeles, at der senere vil komme en biografi. Nedenstående arbejde, som ikke er udtømmende, er et bidrag til denne.

Forslægt, barndom og ungdom

Faderen, Anders Christensen Kirkegaard, blev født 1787 i Hanning sogn, Ringkøbing amt, på en gård, der kaldes "Annexgården", og som han senere tog navn efter. Ved folketællingen 1787 finder vi på denne gård forældrene Christen Laustsen og Ane Andersdatter og en etårig søn, Laust. Anders, der er født sidst på året, er ikke med.

Ved folketællingen 1801 er Christen Laustsen død og Ane Andersdatter gift anden gang. På Annexgården finder vi de to Sønner af første ægteskab, Laust og Anders, der nu er henholdsvis 14 og 12 år gamle. Desuden er der to mindre børn af andet ægteskab.

Vi får dernæst intet at vide om Anders Kirkegaard, før han 11. april 1814 i Vestervig bliver viet til pigen Ane Cathrine Jakobsdatter Wolfram, datter af parykmager, forhenværende grenader Jakob Wolfram i Lemvig. Ane Cathrine, der er født 1783, var da stuepige på Vestervig Kloster, og vielsen finder sted i hjemmet med forloverne befalingsmand Prætzmann, Seiersbøl, og rådmand Dreyer på Vestervig. Her får ægteparret bopæl, senere bor de en tid i Skaarup, og i trediverne køber han en mindre landejendom, det nuværende Præstegaardsvej 24, matr.nr. Tygstrup 43a.

Denne landejendom får navn efter hustruen: Ny Cathrinelund.

I kirkebogen og ved folketællingerne er Anders Kirkegaard indført med forskellige stillingsbetegnelser: Kontorist på herredskontoret, forligelseskommisair, husejer og tiendeer. Familietraditionen kalder ham herredsfuldægtig. Han synes at have levet i jævn velstand, og hans omgangskreds er det bedre borgerskab.

I ægteskabet blev der født 4 børn.

Hans Jacob Kirkegaard, født 26. maj 1815.

Ane Marie Kirkegaard, født 29. april 1817.

Thomas Kirkegaard, født 19. april 1819.

Petrine Kirkegaard, født 16. september 1821.

I foråret 1831 bliver Ane Marie konfirmeret i Vestervig kirke. Hendes vidnesbyrd var: Kundskab udmærket, opførsel meget god. Den 1. november 1832 rejser hun fra Vestervig til Helligsø, hvor hun kommer i tjeneste i præstegården hos sognepræsten Jens Selmar. November 1838 tager hun tilbage til hjemmet i Vestervig og er her vinteren over. I april 1839 tager hun igen til Helligsø, vistnok for at tjene i Gadegaard. Ved folketællingen først på året 1840 er hun husholderske hos ugift gårdmand Chr. Madsen Balle i Helligsø.

En sejlivet familietradition hævder, at Anders Kirkegaard er af samme slægt som Søren Kierkegaard. At en sådan tradition kan opstå, er letforståelig, da Hanning sogn er nabosogn til Sædding sogn, hvor Søren Kierkegaards slægt er hjemmehørende. Denne slægts historie er udførligt skildret i en stamtavle, der er anført i litteraturfortegnelsen efter denne artikel, og det er usandsynligt, omend ikke helt umuligt, at de to familier skulle være beslægtede. Det bør nævnes, at Anders Kirkegaards navn altid staves, som her anført, mens sønnen Hans Jacob bruger stavemåden Kierkegaard, sandsynligvis under påvirkning af nævnte tradition.

Ægtefællen Niels Mikkelsens forslægt, barndom og ungdom

Faderen, Mikkel Christensen, af familietraditionen kaldet "Slei" er født i Odby sogn på Thyholm. Forældrene døde, da han var 3 år, og han var derefter hos slægtninge, vistnok i Troelsgård, Ydby sogn. I 1796 køber han en gård på 4 tønner hartkorn i det sydlige Helligsø, matrikel nr. 11a, det nuværende Helligsøvej 44. Ved et skifte 27. august 1825 får vi udførlig oplysning om denne gård, dens indretning, indbo, besætning, markredskaber o.s.v. Han synes at have været driftig og jævnt velhavende, og han må have gjort et vist indtryk på sognets beboere. Han døde 1846, og endnu 100 år efter kan den stedlige tradition fortælle noget om hans køretøj. Det var en gammel, brøstfældig vogn, seletøjet var dårligt og stærkt lappet og bødet, men hestene var velfodrede og velplejede.

Mikkel Christensen var 4 gange gift og fik i hvert fald 21 børn, hvoraf dog flere var dødfødte

eller døde som spæde. I det tredje ægteskab, med pigen Karen Nielsdatter fra Gundtoft fik han sønnen Niels Mikkelsen, født 5. september 1813. En helbroder, født 10 år senere fik samme navn og blev for at undgå forveksling, kaldt "Bette Niels Mikkelsen". Denne broder synes at have været småt begavet, og han fik i 1846 en dom for at have begået indbrud hos faderen.

Den ældste Niels Mikkelsen gik i skole i Helligsø hos lærer Peder Hvidberg. (Se årbogen 1984 og 1985; hvor der også er kort over Helligsø.) Han klarede sig godt i skolen og blev konfirmeret foråret 1828 med vidnesbyrd: Gode evner, gode kundskaber og god opførsel. Efter konfirmationen tjente han på gårde i Helligsø og Gjettrup. Ved folketællingerne 1834 og 1840 er han hjemme hos faderen.

Der var ikke langt mellem gårdene i det lille sogn. Alle de fastboende kendte hinanden og tilflytterne kom hurtigt ind i dette fællesskab. Et år efter Ane Maries ankomst, den 16. april 1840 bliver hun i Helligsø kirke viet til Niels Mikkelsen. Forlovere var Anders Kirkegaard og Mikkel Christensen.

Man kunne have ventet vielse i Vestervig kirke og bryllupsfest i brudens hjem. Traditionen beretter, at Anders Kirkegaard var imod partiet, og dette forhold er sandsynligvis forklaringen på det noget usædvanlige bryllup.

Ægteparrets gård og formueforhold

Ved skøde af 24. juni 1840, tinglæst 9. juli køber Niels Mikkelsen en gård i Kobberø, Gjettrup sogn, "Vester Kobberøgaard" matr. nr. 5a, det nuværende Kobberøgårdvej 10. I skødet oplyses, at han allerede har taget gården i besiddelse, det kan være sket samtidig med eller umiddelbart efter brylluppet.

Gården var på knap 4 tønder hartkorn og sandsynligvis noget forfalden. Der bygges ny vestlænge i 1846 og i 1848 nyt stuehus. Ved forskellige brandtaksationer, sidst 6. februar 1882 får vi oplysning om indretningen af bygningerne. Stuehuset mod syd var 38½ alen lang og 10 alen bred, med loft over alle fag, grundmur og stråtag. Sammenbygget med stuehusets nordside var den vestlige længe, der rummede vognskur og hestestald. Laden og fæstalden lå mod nord og var sammenbygget med vestlængen.

Der var kun de tre nævnte fløje, gården var altså åben mod øst. Her lå gården "Øster

Denne dragkiste har engang stået i stuehuset på Vester Kobberøgaard. Den ældste datter Karen Mikkelsen havde den med sig fra sit hjem, da hun blev viet til Paul Nørgaard 11. november 1867.

Kobberøgaard"; mellem de to gårdes bygninger var der så megen plads, at man kunne køre med en vogn. Fra stuehusenes vinduer og fra haverne var der en vidunderlig udsigt over Limfjorden og Aggertangen, Thyborøn og Harboøre.

Prisen for "Vester Kobberøgaard" var overtagelse af en prioritet af ukendt størrelse til en tidligere ejer og 1.900 rigsdaler sølv, der ved tinglysningen allerede var udbetalt kontant. Om Niels Mikkelsens formueforhold på dette tidspunkt ved vi intet, udover at han ved ovennævnte skifte efter moderen fik udbetalt 71 rigsdaler. Arv efter faderen, der døde 1846, har han måttet vente længe på, da stedmoderen fik tilladelse til at sidde i uskiftet bo.

Arven fra Anders Kirkegaard

Anders Kirkegaard døde 3. maj 1852 og hustruen 25. februar 1857. Nogle dage efter sidstnævnte dødsfald blev der holdt skifte på "Ny Cathrinelund".

Arvingerne var de 4 børn, hvoraf den ene, Thomas Kirkegaard var død nogle år i forvejen og havde efterladt sig en søn af samme navn. Petrine var gift med Lars Nielsen Diernæs, der ejede Skibstedgaard i Ydby sogn fra 1858 til 1865, og Hans Jakob opholdt sig på "Ny Cathrinelund".

Ved skiftet oplyses, at det meste af børnenes fædrene og mødrene arv på 2.000 rigsdaler allerede er udbetalt. Niels Mikkelsen har fået 1.800 rigsdaler i 1846, Hans Jakob og Lars Nielsen Diernæs har fået 2.000 rigsdaler i 1853 og 1854, og sønnesønnen Thomas har fået 600 rigsdaler.

Der forelå et testamente, oprettet af Anders Kirkegaard 31. august 1850. Efter dette testamente skal Hans Jakob have ret til at købe "Ny Cathrinelund" for 2.000 rigsdaler, hvilken

ret han benyttede sig af. Efter udbetaling af den resterende fædrene og mødrene arv til Niels Mikkelsen og Thomas Kirkegaard, resterer der i boet 3302 rigsdaler, og dette beløb udbetales efter testamentets bestemmelse til børnebørnene med ¼ til hver families børn.

Niels Mikkelsen har altså i arv fået, hvad der skulle bruges som udbetaling på "Vester Kobberøgaard". Af tinglæste pantebreve kan vi se, at han de første 10-15 år har haft en pantegæld på omkring 500 rigsdaler. Han har altså i økonomisk henseende været ligestillet med de fleste andre gårdmænd i sognet.

Familietradition om ægteparret

Om Ane Maries udseende, karakter, viden og daglige opførsel er der ikke bevaret et eneste træk, om Niels Mikkelsen er der bevaret talrige.

Han var middelhøj, meget kraftig bygget og meget stærk. I sin daglige færd var han meget nøjeregnende, og ville bestemme alt lige til de mindste enkeltheder, ikke blot ude, men også inde. F.eks. kunne han finde på, at gå ned i kælderen og bestemme, i hvilken rækkefølge saltkarrenes indhold skulle anvendes.

I politiprotokoller og domsprotokoller er der vidnesbyrd om en række retssager, som han har været indblandet i.

I 1846 med Knud Nielsen, Ginnerup om injurier.

I 1853 med det offentlige om brud på vejfreden.

I 1862 med en kroejer Simonsgard om et beløb på 6 rigsdaler.

I alle disse tilfælde er der tale om småsager, som de fleste ville have ladet falde eller have ordnet ved forhandling.

Om ægteskabet

I forsommeren 1859 henvendte Ane Marie sig i retten i Vestervig med en lang række klager over ægtefællen. De er ofte i skænderi, han truer hende, og undertiden jager han hende ud af huset. Fra 23. juni har vi i politiprotokollen en lang række forhør "til oplysning om Niels Mikkelsen har mishandlet sin hustru." Som vidner blev afhørt flere naboer og de tre ældste børn, men det er trods de fyldige vidneudsagn umuligt at afgøre, hvem af parterne, der har mest grund til at beklage sig. Retten fandt det imidlertid bevist, at Niels Mikkelsen havde været voldsom over for hustruen, og i en dom af

Dette ur er en gave fra Niels Mikkelsen til datterens søn Peder Christian Nørgaard ved dennes konfirmation 4. oktober 1885.

15. september 1859 blev straffen fastsat til 5 dages fængsel på vand og brød.

Under retssagen havde Ane Marie tilbudt skilsmisse, men tilbuddet var ikke blevet modtaget. Ægteskabet fortsatte altså og er sandsynligvis blevet bedre. Familietraditionen fortæller hvorfor.

Niels Mikkelsen havde fra ungdommen et stort forbrug af brændevin. Under forhørene blev det oplyst, at når han var beruset, blev han, om ikke voldsom så dog "urimelig". Af vidneudsagnene fremgår det også tydeligt, at de svære uoverensstemmelser kun kom, når han var beruset.

Omkring tiden for ovennævnte begivenheder blev han syg, og en læge fortalte ham, at hvis han ikke holdt op med at drikke, ville han dø i løbet af to år. Han blev da totalt afholdende, selv ved festlige lejligheder tog han aldrig en snaps. Det er sandsynligt, at denne forandring har været direkte årsag til et bedre forhold mellem de to ægtefæller. Helt godt blev det vistnok aldrig.

Ved folketællingen i 1870 bor hele familien i Vester Kobberøgaard, ved tællingen 1880 bor Ane Marie sammen med den yngste datter i et lille hus i nærheden af gården. Denne ordning har dog kun været kortvarig.

De sidste år

Ane Marie blev svagelig med årene og fra nytår 1881 boede hun på Grim-Nørgaard, Gjettrup hos den ældste datter Karen, der var gift med ejeren Poul Nørgaard. Det værelse, hun boede i, er delvist bevaret. Det kan ses på grundplanen over gården som nr. 19, tømmerstuen, der da var indrettet til beboelse. På fotografiet af Grim-Nørgaard kan vinduet til dette værelse ses i vinkelen mellem stuehus og vestlænge. (Historisk Årbog for Thy, 1960).

I 1880 var der kommet en ny, nidkær præst, Th. Løgstrup til sognet og sammen med ham kom Indre Mission. Han talte ofte med de to

ægtefæller og forsøgte at få dem forsonet, hvad der tilsidst lykkedes. Herom er der udførligt berettet i præstens dagbog for 7. februar 1882: ”Ude hos Poul Nørsgaard, fik tale med N. Mikkelsen og hans hustru; anvendte ps. 154, Den yndigste rose er fundet - første linie på ham, sidste på hende, bad ham forlige sig med hende, og trængte på under tårer, lige til hans hånd lå i hendes, og de tilgav hinanden alt, og han lovede at føre et andet liv, et liv med Jesus. Min hånd på deres sammenføjede hænder, og så bad jeg for dem og sang ps. 458. Hvor hjerterne vare bevægede derude, Herren havde ret sin gang i huset den dag.”

Fire dage senere, om morgenen den 11. februar, da Karen Nørsgaard kom for at se til sin moder, fandt hun hende død i sengen.

Niels Mikkelsens sidste år blev fredelige, han var blevet mindre stridbar, mere omgængelig. Han tog sig mere af børn og børnebørn; nogle af børnene blev sendt på højskole, og til børnebørnenes konfirmation kom han med gaver. Den skete forandring belyses udmærket af familietraditionen, idet den del, der stammer fra de ældste børn tager parti for moderen, medens de yngste børn er på faderens parti. Det bør også bemærkes, at den på enkeltheder rige familietradition ikke kender noget til et dårligt forhold mellem faderen og børnene.

Den 7. oktober 1898 døde Niels Mikkelsen på Vester Kobberøgaard som en ensom mand. De yngste af børnene var da forlængst flyttet hjemmefra og ingen var interesseret i at overtage hjemmet. Han havde allerede i længere tid forhandlet om salg til naboen i Øster Kobberøgaard og vigtige punkter i købekontrakten var allerede aftalt. Skifteretten ordnede det sidste, og så snart salget var gået i orden, lod naboen bygningerne nedrive og byggede senere en ny gård andetsteds på marken. Gårdspladsen er nu fuldstændig planeret og kun opgravede mursten og rester af sokler fortæller, at der engang har ligget en gård her.

Børn og efterslægt

Ane Marie Kirkegaard og Niels Mikkelsen fik 10 børn, hvoraf de to døde som små. De, der blev voksne var:

Karen Mikkeline Nielsen, født 17. sept. 1840.

Anders Kirkegaard Nielsen, født 21. aug. 1843.

Ane Cathrine Nielsen, født 23. april 1846.

Karen Marie Nielsen, født 24. januar 1848.

Thomasine Nielsen, født 24. januar 1848.

Johanne Nielsen, født 16. juni 1852.

Mads Nielsen, født 13. juni 1856.

Ane Kirstine Nielsen, født 29. maj 1860.

Anders Kirkegaard udvandrede til Amerika, blev gift derovre, men fik ingen børn, Mads forblev ugift, alle de andre blev gift og fik børn, nogle fik mange. Også Ane Maries 3 søskende fik børn, så der må i dag være en talrig efterslægt. Det ville være ønskeligt om et medlem af denne slægt ville lade udarbejde en efterslægtstavle.

Kilder

Historisk Årbog for Thy, Mors og Vester Han Herred, 1960, side 163 og 227, 1984 side 77 og 1985.

Olaf Kierkegaard og P. E. Parup: Fæste bonden i Sædding, Kristian Jespersen Kierkegaards Efterslægt. København, 1941.

I Rigsarkivet:

J. TH. N. Løgstrups Dagbøger, 1880-1890.

Arkiv nr. 6998.

Folketællingslister.

I Landsarkivet, Viborg:

Hassing Refs Herreders Arkiv.

Kirkebøger, Brandtaksationsprotokoller.

Skøde- og Panteprotokoller 1839-1841, B 34, SP 16, folio 216.

Skifteprotokoller 1825-1832 B 34284, folio 46 og 259.

Skifteprotokol 1839-1851 B 34286, folio 574.

Skifteprotokol 185 1-1859 B 34287, folio 446 og 785.

Skifteprotokol 1894-1898 B 345431, folio 155.

Skifteprotokol 1898-1903 B 34 5433, folio 14ff.

Domsprotokol 1835-1854 B 34 127, folio 232.

Domsprotokol 1854-1859 B 34 128, folio 463.

Domsprotokol 1859-1869 B 34 5327, folio 177.

Politiprotokol 1847-1854 B 34 103, folio 251 og 776.

Politiprotokol 1859-1862 B 34 107, folio 32 ff.

Hos forfatteren:

Familietradition, nedskrevet.

Kilde: Sydthy Årbog 1985, side 9-14.